

ביאורים

משל מלך הודו פותח בפנינו פתח להבנת העיקרון שאותו למדנו בפסקה הקודמת. מתי דבר נעשה רלוונטי עבורנו? החבר מוכיח שרק כאשר אנו זוכים ליחס ישיר הנוגע אלינו, היחס הזה מחייב אותנו להתייחסות. לכבד את המלך על צדקותו רק בגלל שאנשי מדינתו מתנהגים בצורה ראויה להערכה, זו בקשה משונה, וניתן להקשות עליה משני פנים: א. ייתכן שיש להם מלך אך התנהגותם לא נובעת מצדקותו אלא מטבעם הטוב. ב. ייתכן שאין להם מלך כלל. אך כאשר המלך שולח אליי מתנות ומעניק לי מטובו באופן ישיר, אזי הספק שהיה לי בתחילה נפתר. כעת, ברור לי מעל לכל ספק שישנו מלך ושמעשיו נוגעים אליי ישירות. לא מדובר בהשערה, לא מדובר במחשבה ובהנחה. זוהי הוכחה חותכת. בדרך זו מסביר החבר לכוזרי את יתרון האמונה העברית. בכך שהיא איננה מתחילה מהשערות אלא מחוויות מוחשיות שלא ניתן להתכחש אליהן. יש מלך ודבריו גם נוגעים אליי! רק לאחר שדבר זה נתברר לנו, נבנית קומה נוספת בעולם האמונה - האמונה במה שאינני מכיר ושידיעתי אותו נגזרת מן הדברים שראיתי כמו עיני. שתי הקומות האלה בונות את עולם האמונה היהודי עד ימינו אנו. האחת - ההתגלות ההיסטורית של ה' אל עמו - יציאת מצרים, מתן תורה ויתר מאורעות ההשגחה עד לכניסתם לארץ, והשנייה - המסורת המונחלת מדור לדור ומתבססת על ההתגלות ההיסטורית. שתי הקומות האלה גם יחד בונות את עולם האמונה השלם - פנייה אלוהית אל האדם ולאחר מכן פניית האדם לחקור ולהתחקות אחרי הפנייה האלוהית אליו. ללמוד על הנסתר מתוך מה שהתגלה.

לאחר שהבנו שבסיס היהדות הוא המפגש שחוינו ביציאת מצרים ומתן תורה, מובן הדבר שאין היהדות שייכת אלא לעם ישראל בלבד שחווה מפגש זה. המלך תמה על הדבר, והתשובה שיעניק לו החבר תשנה את כל תפיסת עולמו.

הרחבות

1. אמינות המסורת העוברת מדור לדור

התאמתה אצלם הראייה היא, ואחר כך המסורת הרצופה, אשר היא פראייה. ראשונים נוספים כותבים את היסוד הזה: ה"ס"ג כותב בהאמונות והדעות [מאמר ג] "כבר אמרו בספרים כי ההגדה הנאמנת אמת, כאמיתות הדבר המושג בראות", וכן כותב בעל חובות הלבבות בהקדמתו לספרו: "והשערים שפתחם הבורא לדעת תורתו ודתו הם שלשה: האחד מהם השכל הניצל מכל פגע, והב' - ספר תורתו הנתונה למשה נביאו, והג' - הקבלות שקבלנו מקדמונינו", וכן הרמב"ן בפירושו לתורה מבאר למה הקבלה כה חזקה: "כשתגיע אלינו התורה מפי הגבורה לאוזנינו ועינינו רואות איהן שם אמצעי, נכחיש כל חולק וכל מספק, ונשקר אותו, לא יועילו אות ולא יצילונו מופת מן המיתה בידינו, כי אנתחו היודעים בשקריותו. זהו שאמר שם "וגם כך יאמינו לעולם" [שמות יט, ט], כי כשנעתיק גם כן הדבר לבנינו ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק כאלו ראוהו כל הדורות, כי לא נעיד שקר לבנינו ולא ננחיל אותם דבר הבל ואין בם מועיל. והם לא יסתפקו (לא יהיה להם ספק) כלל בעדותנו שנעיד להם, אבל יאמינו בוודאי שראינו כולנו בעינינו, וכל מה שסיפרנו להם" [דברים ד, ט].

2. מעמד הגרים

ומי שמצטרף אלינו מן האמות רק ישיג מהטוב שלנו, ולא יהיה שוה עמנו. החבר מתייחס גם בהמשך להבדל בין ישראל לגרים בעניין הנבואה וכן כותב: "ועם כל זה לא ישתוה הגר הנכנס בתורתנו עם האזרח, כי האזרחים לבדם הם ראויים לנבואה" [אות קטן]. לעומת זאת משתמע מהרמב"ם שכן תתכן נבואה אצל גרים ואפילו אצל גויים! שהרי כותב באיגרת תימן: "שלא נאמין בנבואת זיד ועמר - אין זה בשביל שאינם מישראל, כמו שחושב ההמון, עד שנצטרך לדייק ממלת 'מקרבך מאחריך', שהרי איוב וצופר ובלדד ואלפיו ואליהוא כולם אצלנו נביאים ואף על פי שאינם מישראל... אבל נאמין בנביאי או נכחישהו מצד נבואתו ולא מצד יחוסו".

שאלות לדיון

המלך מסכים שאילו מלך הודו היה שולח לו תשורות ותרופות הוא היה מקבל עליו את מרותו. האם נכון למדוד את האמת על פי התועלת שיוצאת לי ממנה? לפי דברי החבר, ראיית הפלאים בזמן יציאת מצרים מחייבת את עם-ישראל. מה מקומה של הדת בחיינו? האם אני מחובר אליה או שמא מחויב לה?

ט אמר החבר: אלו נאמר לה פי אדוני הדו איש חסיד, ראוי לה לגדלו ולרומם שמו ולספר מעשיו, בגלל מה שמגיע אליה מצדק אנשי ארצו ומעלת מידותיהם וישר משאם ומתנם, האם היה זה מתייב אותה?

כ אמר הפוזרי: ואיר יחיבני, ויש להסתפק באנשי הדו האם צדקם מעצמם ואין להם מלך, או צדקם מחמת מלכם, או שהדבר משני הפנים יחד?

כא אמר החבר: ואם היה מביא לה שלוחו תשורות הדיות, אין לה ספק שאינן נמצאות אלא בהדו בארמונות המלכים, עם כתב שיש בו עדות שהוא מאתו, ועמו תרופות שהן מרפאות אותה מחלייה, ושומרות בריאותה, וסמי מות לשונאיה ואויביה, תצא נגדם בהם ותמית אותם מבלי הכנות וכלי מלחמה, ההיית מתחייב להשמע לו?

כב אמר הפוזרי: כן, והיה סר ממני הספק הקודם האם יש להדו מלך אם לא, והייתי מאמין ששמלכותו ודברו מגיעים אלי.

כג אמר החבר: ואם תשא אל עליו, במה תתארהו?

כד אמר הפוזרי: בתארים אשר התאמתו אצלי במראה עינים, ואחר כן אצרה אליהם אותם שהיו מפרסמים והתבררו על ידי אלה האחרונים.

כה אמר החבר: ועל דרך זו השיבותיה פאשר שאלתני. ועל דרך זו פתח משה לפרעה, הנמשל פאשר אמר לו: "אלהי העברים שלחני אליך", רצונו לומר: אלהי אברהם יצחק ויעקב, הואיל והיה ענינם מפרסם אצל האמות, ושהתחבר אליהם ענין אלהי והשגית עליהם ועשה להם הנפלאות, ולא אמר לו: אלהי השמים והארץ, או בוראי ובוראה, שלחני. וכך פתח ה' דבריו אל קהל בני ישראל: "אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא אמר: אנכי בורא העולם ובוראכם. ועל כן פכה פתחתי לה, מלך פוזר, פאשר שאלתני על אמונתה. השיבותיה במה שמתייב אותי ואת קהל בני ישראל, אשר התאמתה אצלם הראייה ההיא, ואחר כך המסורת הרצופה, אשר היא פראייה.

כו אמר הפוזרי: ואם כן, תזרתכם אינה פי אם לכם.

כז אמר החבר: אמנם כן, ומי שמצטרף אלינו מן האמות רק ישיג מהטוב שלנו, ולא יהיה שוה עמנו. ואילו היה חיוב התורה בגלל שבראנו, היו שוים בה הלכן והשחור, פי קלם בריותיו. אבל התורה היא בגלל הוציא או אתנו ממצרים והתחברו בנו, מפני שאנחנו הסגלה מבני אדם.

כח אמר הפוזרי: אני רואה אותה, היהודי, מתהפך לכמה גוונים, וכבר שב דברך להיות רזה אחר שהיה שמן.

כט אמר החבר: הרזייתו? - אשמיינהו, אם תרחיב לי לבה עד שארחיב בפרושו.

ל אמר הפוזרי: אמר מה שתמצא.

מה שמגיע - מה ששמעת. תשורות - מתנות. אותם שהיו מפורסמים - שמועות על מלך הודו שאמנם לא הוכחו לי אך מסתבר שאף הן נכונות. האחרונים - התיאורים שראיתי באמיתותם. ענינים - מעשיהם של האבות. התחבר אליהם - בנבואה. עניין אלוהי - השראת שכניה. הראיה ההיא - ראה בביאורי מילים לעיל סעיף ט"ו. המסורת הרצופה - שעוברת בקרב עם ישראל. ולא יהיה שוה עמנו - גר אינו יכול לקבל נבואה [ראה להלן מאמר ראשון, קטן]. הסגולה - הדבר הנברר, הנבחר [הערת הרב שילת]. מתהפך - משתנה. לפעמים דברך מובנים ומתקבלים ולפעמים תמוהים. להיות רזה - נמשל: תמוה ובלתי מובן.

התורה מחייבת רק את ישראל

